

HET RODE BOEKJE

20 januari 1967

Goedenavond, vrienden.

Allereerst moet ik u erop wijzen, dat wij, sprekers van deze groep, niet alwetend of onfeilbaar zijn. Denkt dus zelf na over alles, wat door ons naar voren gebracht zal worden. Ons onderwerp voor heden is:

HET RODE BOEKJE

In China voltrekt zich op dit ogenblik een zeer eigenaardig proces. De jonge mensen lopen daar met 'n rooi boekje te zwaaien en (tegen de regels van het boekje in overigens) trachten eenieder te bekeren tot het aanvaarden van hun idool, hun evangelist, ja misschien zelfs hun messias: Mao. Dit klinkt alles wat vreemd. Een westerling is, mede misschien gedreven door de hoop, geneigd om daar ondermeer een conflict in de partij in te zien. Ik meen echter, dat wij daarmee de problemen in China (en ook in de rest van de wereld) toeh wel zeer sterk onderschatten. Het 'rode boekje' is een ideaal. Het vertegenwoordigt een andere wereld, is misschien een illusie van een wereld, waarin je eerlijk kunt zijn tegenover elkander, waarin eenieder beleefd en netjes is tegen anderen zonder daarvan profijt te willen trekken. Voor de jongeren schuilt achter het boekje het beeld van een wereld, waarin de waarheid niet wordt weggemoffeld, een wereld waarin woorden en daden niet voortdurend elkander beliegen.

Het is te begrijpen, dat een jonge generatie in een land als China grijpt naar een dergelijk ideaal. Want de werkelijkheid is reeds te veel gebureaucratiseerd en gemechaniseerd. Het is allemaal heel aardig je te laten regeren door deftige mensen in deftige grote gebouwen die in deftige kantoren op deftige wijze beslissen wat voor jou en het volk het beste is. Maar dan blijft er voor het ik niets meer over. Dat is de ellende. Wil je jezelf laten leven, dan ben je niemand meer. Oudere mensen, moegestreden en moegeplaagd, willen zich zo nog wel laten leven en regeren, wanneer zij dan tenminste hun rust maar hebben, maar de jonge mensen zoeken overal naar een wijze, om zelf iets te kunnen betekenen, zelf iets te kunnen zijn.

Nu heeft er iemand een beroep op hen gedaan. Dit was zuiver politiek, gedictieerd door het denkbeeld: "Ik zal eens laten zien, hoeveel macht ik nog bezit." Daarom heeft men tot die jongeren gezegd, dat het goed en noodzakelijk was een culturele revolutie te beginnen. En de jongeren hebben dit geloofd. Zij meenden dat zij nu hun werkelijke waarde konden gaan bewijzen. Zij meenden dat alles eerlijk bedoeld was. Zij dachten dat, wanneer er in het boekje staat: "overtuig en dwing niet, wees eerlijk en oprecht, wees beleefd, wees terughoudend", dat dit eerlijk en oprecht gemeend was, dat dit ook in de praktijk van waarde moest zijn. Zij meenden hiermede een wereld te kunnen maken, die beter zou zijn, een wereld die hen eindelijk zou verlossen van de grauwe ellende en de versuffende, verduffende verveling met optochten en politieke bijeenkomsten, waarin zij leefden. En zij zijn, gedreven door de beste bedoelingen, op pad gegaan.

Maar al heel snel moesten zij ervaren dat het eigenlijk helemaal niet ging om het rode boekje, om de culturele revolutie, om de hervorming. Zij moesten al snel ervaren, dat het er alleen maar om ging enkele staatslieden uit te schakelen, die, volgens de leiders, wat te zelfstandig en ondeugend waren. Kijk. Dat konden zij niet verwerken. Zij konden eenvoudig niet begrijpen, dat in de handen van 'de wijzen' van deze wereld het ideaal zoiets is als een lokaas, waarmee je kiezers, ratten en konijnen in de val lokt. Daarom gingen zij, en nu met meer nadruk en zelfs geweld, verder met hun revolutie. Zoveel verder gingen zij, dat de vallen uit elkander werden gerukt en er voor de leiders geen mogelijkheid meer was dit met ingrijpen van leger of politie op eenvoudige wijze te regelen. Er was een stortvloed losgebroken, die niet meer met de gebruikelijke middelen beheerst kon worden.

De culturele revolutie was niet op hol geslagen, maar werd tegen de bedoeling van al degenen, die deze revolutie in het begin hadden verkondigd, een werkelijke revolutie, die de gevestigde waarden van het maatschappelijk bestaan (en niet alleen het politiek bestaan van enkele staatslieden) ging aantasten. In feite is het ondanks alle geweld, een revolutie van jonge mensen, die dromen. En zij dromen niet van de superioriteit van het Chinese ras, al denkt men dit misschien. Zij dromen ervan zelf een eigen betekenis in de wereld te hebben, zij dromen van een bestaan, waarin je iets meer kunt zijn dan een nummer, van een leven, waarin je iets kunt opbouwen, wat ook voor jou de moeite waard is. Zij dromen van een vrijelijk jezelf beleven. En dit is dan het werkelijke verhaal van de revolutie met het rode boekje.

Maar er zijn eigenlijk vele 'rode boekjes'. In Nederland hebben zij vele dergelijke dingen, al wordt daarmee niet altijd zó dringend te koop gelopen. "Tien over rood" bijvoorbeeld. Of het programma 'democratie '66'. Want ook dit is eigenlijk een rood boekje. Zelfs in de kerken leurt men met dergelijke begrippen: rode boekjes, die dan het ware evangelie of het werkelijke christendom worden genoemd. En overal zijn er jongeren, die deel willen hebben in een revolutie. En overal zijn er oudere gezaghebbers, die proberen te voorkomen, dat zij de droom van hun 'rode boekje' omzetten in een te tastbare werkelijkheid.

Wat is de betekenis van dit alles? Laat ons vooral geen vergissingen maken. Wij kunnen natuurlijk zeggen, dat dergelijke dingen gezond en goed zijn binnen het kader van onze democratie. Wij kunnen beweren, dat het zuivere christendom een grotere afhankelijkheid vergt aan het evangelie en minder nadruk op uiterlijkheden vergt. Alles mooi. Maar wat schuilt er achter de ook hier niet altijd meer te beheersen revolutionaire tendenzen? Want indien wij het antwoord op deze vraag weten, zo weten wij ook, wat er zich in deze tijd en zeker ook in het komende jaar, gaat afspelen.

Er zijn mensen met idealen. Verschillende mensen met geheel andere idealen. De één wordt pastoor en de ander een provo. De één wordt kloosterzuster en de andere kiest een leven, waardoor zij wordt uitgekreten voor hoer. Maar innerlijk zijn zij ongeveer gelijk: zij hebben ergens een ideaal, zij zoeken iets. Nu komt er iemand, die hen zegt: dát is het. Dát is de wijze om jezelf te kunnen zijn en gelijktijdig de wereld beter te maken. Zó kun je de wereld verbeteren zonder daarbij jezelf te verliezen. Dát is de wijze, om jezelf te winnen en de wereld daarbij. Die jonge mensen nemen dit, mede door hun achtergronden en scholing, dan als waarheid aan.

Maar wat niet zozeer de bedoeling was, zij geven ook uiting aan hun ideaal, zelfs indien dit een demonstratie tegen de oorlog in Vietnam wordt, of een uitkalken van het één of andere onschuldige beeldje. Wat dat betreft moeten wij wel zeggen, dat de jongelui van heden de taak, die vroeger de vogels op zich namen, op deskundiger wijze schijnen over te nemen. In ieder geval, de jongeren proberen dus in hun revolutie hun idealen uit te dragen. De grote vraag daarbij is dus, wat schuilt er achter degenen, die het ideaal verkondigden? Wat schuilt er achter het ideaal?

Het christendom bijvoorbeeld is goed. Maar het ware christendom is veel minder beperkt, veel minder kleingeestig dan zelfs de meest vrijzinnige christen zich durft voorstellen. Zoals het werkelijke marxisme (of zelfs het marxisme van Engels) veel vrijzinniger en veel meer op de persoon is gericht, dan men zich in de massificatie van het zogenaamde marxisme en socialisme van deze tijd nog voor kan stellen. De mensen maken van een ideaal iets. Vaak houden zij het ideaal als een soort worteltje de ezel voor om hem aan het lopen te krijgen. Die ezel is dan niet van Van 't Reve, maar 'van de mensheid'. Ik weet niet waar het verschil precies schuilt, maar dat zal die Van 't Reve dan wel weten. In ieder geval, men lokt de mens met een ideaal. Maar dit ideaal blijkt niet te verwezenlijken, omdat degenen, die het ideaal prediken, gelijktijdig de volledige verwezenlijking ervan beletten. Misschien hebt u daarover nog nooit zo nagedacht, maar toch kom je het overal tegen.

Wanneer wij spreken over de geest (heerlijk abstract, zodat je daaruit nog niet direct consequenties hoeft te trekken) zien wij reeds vaak dergelijke dingen. Iemand zegt bijvoorbeeld: "Ik heb de weg tot inwijding gevonden. Langs deze weg kunt gij in de geest uzelf

geheel beseffen en waarmaken." Personen en entiteiten, die zoiets verklaard hebben, zijn er vele geweest. Zij gaan dan echter verder: "Tot op zekere hoogte kun je dit van mij leren. Daarna moet je echter mij gehoorzamen. Er is altijd een geheim meer, dat mij bekend is, zodat je altijd mijn ondergeschikte zult zijn". Niet erg geestelijk of mooi van zo iemand, om altijd de baas te willen zijn, maar zó is het nu eenmaal. Juist omdat ik meer weet of ben, of hoger sta dan jij, moet je mij gehoorzamen. Ik weet de weg, mij moet je volgen. Niet zelf denken of handelen, volgen...

Zo zijn er mensen die zeggen dat je alles langzaam moet opbouwen langs een hiërarchieke weg. Er moeten structuren worden gevormd en groepen van gelijkgezinden. Daarin moeten wij dan graden stichten, zodat de verschillende graden van bewustzijn elkander kunnen ontmoeten en in gezamenlijke beschouwing langzaam maar zeker het hoogste kunnen bereiken. Dan worden u de nodige eisen gesteld, voor u ook maar kunt beginnen aan de weg deel te nemen. Ik vraag mij wel eens af, waarom mensen altijd weer verkondigen, dat voor het bereiken van een bepaald doel een hordenloop noodzakelijk is, terwijl hetzelfde doel gemakkelijker langs een wandelpad bereikt kan worden. Want, om even op geestelijk terrein te blijven, alle geestelijk leven en streven, is in feite alleen maar een aan jezelf werken. Meer niet. Al de flamboyante geheimen en alle grootse onthullingen komen er uiteindelijk alleen op neer, dat iets wordt omschreven, wat je eerst reeds beleefd of erkend moet hebben door eigen werken en denken. Zonder dit hebben de geheimen geen inhoud.

Waarom dan al dat haasten, al dat je vastklampen aan voorschriften, regels, vaste formuleringen? Ik zou zeggen, dat een inwijdingsleer een hulpmiddel is, geen doel op zich. Zoals ook het rode boekje van Mao een hulpmiddel zou kunnen zijn voor een hervormen van de maatschappij, maar zeker geen doel in zichzelf is. Indien al die jonge communisten zich nu alleen maar eens gingen gedragen volgens de leefregels, die in dit boekje (onder meer) worden opgesomd, zouden zij ook zonder veel lawaai en zelfs geweld, de gemeenschap als doel van hun leven en werken kunnen zien, en toch gelijktijdig zichzelf kunnen blijven. Zij zouden hun doel gaan zien in de wijze, waarop zijzelf tegenover anderen optreden. Zij zouden hun eerlijkheid, beleefdheid, gehoorzaamheid, gaan beleven als iets, wat uit hun eigen Ik, uit hun vrije wil voortkomt.

Ik ben wel bang, dat er op den duur geen Chinese communisten meer over zouden zijn, maar eerder een groep gesublimeerde christenen zonder christusgeloof. Maar volgens mij zou dat niet zo erg zijn. Alleen, dan zouden zij bij zichzelf moeten beginnen. En dat is zo moeilijk, dat het veel eenvoudiger en gemakkelijker lijkt om anderen met geweld desnoods te bekeren. Dat hebben de christenen ook al vroeg ontdekt. Karel de Grote was zelf niet direct een goed christen. Maar hij bekeerde en doopte heidenen bij de vleet. Overigens was zijn methode zo eenvoudig, dat de roodgardisten daar nog niet aan toe zijn: namelijk, bekeer je of je kop gaat er af. Tegenwoordig doet men dit natuurlijk niet meer, daarvoor is men te beschaafd. Nu zegt men: aanvaard onze sociale, godsdienstige of morele leringen, of wij zullen je overal onaanvaardbaar en onmogelijk maken. Wij zullen je uitstoten, uibraken. Wat christelijker lijkt, maar op hetzelfde neerkomt: afpersing.

Juist deze associaties maakten het rode boekje van Mao voor mij een punt, waarover ik eens wilde filosoferen. U leeft natuurlijk in Nederland, daar hebt u geen Mao. Natuurlijk zijn er wel een paar heren, die iets derelijks zouden willen worden (zo is het nu ook weer niet) maar die komen er tenminste nog niet vooruit. U leeft niet onder het communisme. U leeft in een hele grote democratie, zolang als u tenminste alles doet zoals dit volgens de democratie moet. Maar ook u hebt uw dromen, uw idealen. Ook u kreeg die idealen van anderen. Ook u leeft met een soort rood boekje, en u loopt er misschien minder stoffelijk, maar in de geest dan toch even opzichtig mee te zwaaien. Zo zijn er mensen, die met het evangelie lopen. Anderen lopen met 'God is Liefde', de leiding van de geest of bewustwording, terwijl nog anderen lopen met rode boekjes, die zich bezighouden met het redresseren van het sociale onrecht. Maar elk van u heeft in feite ook zijn rode boekje. Ook u zwaait er mee. Ook u ageert daarmee tegen de rest van de wereld, ook u wilt bekeren. Mijn grote vraag is alleen maar: "Wat doet u er verder mee?"

Het is niet voldoende met een ideaal te zwaaien, er luidkeels uit voor te lezen, iedereen te willen overtuigen van de juistheid van je stellingen. Het is veel belangrijker er zelf naar te leven. En dat is moeilijker. Er zijn heel wat mensen, die met het evangelie zwaaien. Hoe zou het dan komen dat je op aarde zo weinig echte christenen tegenkomt? Er zijn mensen, die weglopen met het socialisme. Zij lijken echte en overtuigde socialistes. Maar wanneer je hun offerzin op de keper gaat beschouwen, blijven er maar weinigen over, die het werkelijk geheel en eerlijk menen. Zoals vele mensen voor vrijheid en democratie zijn, maar toch wel wensen, dat de overheid dit en dat zal verbieden. Democratie is best, maar het moet niet te gek worden, nietwaar?

Ik denk zo, dat het rode boekje bij velen een toestand van versuffing tot stand heeft gebracht. Een versuffing, die bijvoorbeeld in China door vele samenkomsten, betogingen en zelfbeschuldigingen is opgebouwd. Hier bouwt men ze misschien op via de tv.-voorlichting (die natuurlijk volkomen onpartijdig is), de andere publiciteit en het vormen van de publieke opinie. De mensen verkeren echter in een soort roes, dat is wel duidelijk. In die roes vergeet je vaak helemaal, waarover het nu eigenlijk gaat. Je ziet bijvoorbeeld fatsoenduiveltjes als heiligen en beseft niet dat zij in wezen zeer onfatsoenlijk zijn. Men beseft niet dat deze 'integere' duiveltjes toch wel vele onfatsoenlijke dingen moeten kennen en denken, want anders zouden zij niet zoveel aan te merken kunnen hebben op het uiterlijk fatsoen van anderen, nietwaar? Maar die 'integere' figuren en fatsoensduiveltjes hebben zich dan ook niet ten doel gesteld om zichzelf vrij te maken van al die onzindelijke praktijken en gedachten, maar zien het eerder als hun taak anderen te beletten dergelijke dingen te uiten, op te merken, te noemen. Denk maar eens aan de 'rode rakkers'.

Nu is er van dat rode-gerakker niet veel over. Je zou ze, wat mij betreft, eerder de rode smakkers kunnen noemen. Want de vlam van het ideaal is er wel uit bij de ondeugendheid. Zo zijn de feiten, zelfs al gaat men nu met een autobus op stap om de zaak te verkopen. Een uitverkooptechniek overigens, dus de zaken schijnen niet zo best te gaan. Wanneer je die mensen eens beziet, dan zie je dat zij in het begin vechten voor een ideaal. Al het andere was bijkomstig. Nu vechten zij ervoor om (in naam van hun ideaal) te blijven wat zij zijn of meer macht te krijgen dan zij hadden. Het ideaal is daarbij tot bijkomstigheid geworden, al beseft de ezel dat nog niet altijd.

Wij zien op deze wijze een toenemende vervalsing van alle geestelijke waarden: "De materiële waarden geloof ik wel, de vervalsingen daarbij trek ik mij niet zo aan. Een ideale wereld zal het immers toch nooit worden? Er zal altijd wel veel chagrijn en veel gekanker blijven op de wereld en er zal altijd wel over iets gevochten worden, met woorden öf anderszins". Maar dan juist hiermede heeft het rode boekje mij opnieuw gekonfronteerd: de mensen bed... zichzelf en de wereld. En zij zijn er dan nog van overtuigd, dat zij dit zelfbedrog en bedrog van anderen plegen voor het heil van eigen ziel, van volk, land en economie. Zij bedriegen de zaak in de naam van de natie, van God, van Christus, en alle heiligen die zij maar bijeen kunnen schreeuwen. En daartegen heb ik grote bezwaren. Indien wij zien wat er zich op het ogenblik op de wereld afspeelt, zo moeten wij niet met onze boekjes gaan zitten, luidop ónze idealen voorlezende en ieder ander aanvallende, omdat hij niet onmiddellijk wil toegeven dat wij gelijk hebben. Dan moeten wij ons af gaan vragen, wat er in de wereld eigenlijk aan de hand is. En er is heel wat gaande op het ogenblik.

Over Vietnam spreken wij maar niet eens meer. Dat weet men nu wel. Maar hoe staat het bijvoorbeeld met de steeds groeiende spanningen in bepaalde steden in de USA, met het kleurlingenprobleem? En hoe zal het gaan met die eigenaardige strijd tussen politici en zakenlieden in de Congo - Union Minière? En hoe staat het eigenlijk met de problemen van de fellahin, die in Egypte bijna in opstand zijn tegen het regime van Nasser? Hoe gaat het eigenlijk met de verpaupering van een groot deel van het volk in Italië? Want daar worden op het ogenblik maffiosi wel veroordeeld, maar alleen omdat zij concurrenten worden van de politici, die ook lange vingers en daarbij zeer lange en vaak adellijke namen hebben. En hoe staan de zaken in Zuid-Amerika? Hoeveel revoluties worden daar niet voorbereid? Hoeveel verarmde en verhongerde mensen maken zich daar niet op, om als een leger op te marcheren? Zij zullen opmarcheren en vechten, de macht in handen nemen en dan weer precies hetzelfde doen als hun voorgangers: proberen zich vol te vreten en vet te worden.

Dat zijn de problemen die tellen in deze dagen, dat zijn de problemen, die van belang zijn voor volgende jaren, voor dit jaar ook. Wij moeten proberen daarvoor een oplossing te vinden. Al zijn wij nu ook een kleine groep, daarom kunnen wij er nog niet bij gaan zitten en zeggen: God zal wel zorgen. Misschien zorgt God uiteindelijk wel voor een oplossing, maar dan weet ik nog niet of wij daar, als mens en geest, tevreden mee zouden zijn. Ik meen dat wij zelf moeten zoeken naar een oplossing. Die oplossing kunnen wij nooit vinden door de wereld aan te vallen of de wereld met geweld te veranderen. Daarmede verandert er in feite niets. Wij moeten, naar ik meen, in de eerste plaats eens beginnen de wereld te zien, zoals zij werkelijk is.

Wij moeten de generaal zien, zoals hij werkelijk is. De man, die ervan overtuigd zegt te zijn, dat hij binnen enkele jaren dit probleem door een overwinning uit de wereld zal hebben geholpen en daardoor (ahum) een overwinning van de vrije democratieën op alle fronten denkt te hebben bevorderd. Die goede man meent dat eerlijk. Maar op de achtergrond denkt hij ook nog ergens aan de mogelijkheid tot bevordering, die aan dat oorlogje vastzit. Hij denkt ook onbewust bij zijn benadering van het probleem aan de emolumenten, die de oplossing met geweld hem bieden kan en de vrijere beschikking over meer dingen die hij zal hebben. Hij weet zelf waarschijnlijk niet dat zijn benadering van het probleem en zijn 'oplossing' hierdoor voor een groot deel bepaald wordt. Maar hij kan niet geheel eerlijk zijn, omdat zijn eigenbelangen op de achtergrond een zo grote rol spelen, dat hij het probleem niet in zijn werkelijke verhoudingen en mogelijkheden kan bezien, zonder daarbij eigen belangen en belangrijkheid prijs te geven.

Of die econoom. Hij verzekert dat deze tijdelijke regressie binnen zeer korte tijd tot het verleden zal behoren. Hij meent het eerlijk. Maar hij beseft niet hoe eenzijdig zijn interpretatie van de feiten is. Want zijn gehele carrière is opgebouwd op een blijvende welvaart. Tenzij hij toe moet geven dat hij in het leven misschien wel op het verkeerde paard heeft gewed, kan hij eenvoudig niet anders argumenteren en verklaren. Indien ik bij een pastoor kom en vraag: "Waar is God?", dan zal de goede man mij vertellen dat God zich binnenkort heus wel zal openbaren. Hij zal wijzen op Gods genade en mij waarschuwen dat ik zonder dit het wel eens heel erg moeilijk in het leven kan krijgen. Zo iemand kan eenvoudig niet toegeven dat het bestaan van een God, zoals hij verkondigt, maar zeer vraagwaardig is. Want op dat geloof heeft hij zijn leven opgebouwd....

Zo gaat het altijd weer. De mensen bouwen hun leven op bepaalde stellingen en denkbeelden op. Op de keper beschouwd, gaat het niet om de denkbeelden, die zij proberen te verkondigen. Het gaat erom, wat zij in feite verdedigen. En dat is het eigen ik. Indien wij de mensen dus willen begrijpen, zullen wij moeten beseffen dat zij bij al hun argumenten en handelingen van eigenbelang, van zelfhandhaving uitgaan. Wij kunnen hen dus alleen begrijpen wanneer wij hen vanuit dit voor hen geldende eigenbelang benaderen. Wij mogen daarbij rustig respect voor die mensen hebben. Want in vele gevallen zullen zij, om hun denkbeelden en daarmede hun innerlijke integriteit te kunnen bewaren, veel van hun meer materiële belangen opofferen. Maar hen aanvaarden als geheel juist en eerlijk handelend en denkende, omdat zij offers brengen, is toch niet geheel op zijn plaats. Indien wij de mensen willen begrijpen, zo moeten wij er rekening mee houden, dat zij alleen op dit punt offers brengen, omdat zij dat punt vanuit hun eigen standpunt belangrijker vinden. Een punt, dat mogelijk niets met de werkelijkheid te maken heeft, maar wat voor hen een deel van eigen bestaan, een rechtvaardiging van eigen leven en streven inhoudt.

En wanneer je beseft, dat dit de enige wijze is om te begrijpen wat anderen beweegt (en daarmede ook een denkbeeld van de wijze, waarop zij allen gaan reageren) zo wordt duidelijk dat je voor alles zult moeten overgaan tot het kennis nemen van de idealen, dromen en zelfrechtvaardigingen van anderen. Het is niet voldoende om vast te stellen, dat zij met een rood boekje zwaaien, zij moeten het ook lezen. Om in de wereld werkelijk iets te doen, is het dan ook noodzakelijk van alle idealen kennis te nemen. Niet alleen dus van alle idealen, die van imprimatur voorzien zijn of aanbevolen worden door de kerkenraad, niet alleen maar de koninklijk goedgekeurde of in de democratieën aanvaarde. Men moet kennis willen en durven nemen van alle dingen. Leer de communist bezien vanuit het communisme en de boeddhist

vanuit het boeddhisme, een provo vanuit zijn eigen filosofie en beoordeel een conservatief aan de hand van zijn idealen.

Kijk wat zij doen. Zij verdedigen zichzelf, maar zij verloochenen daarbij ook hun eigen idealen. Dit bepaalt hun schuldgevoelens en hun waarschijnlijke reacties. Daarbij dient men, ook al hoeft men niet alle idealen te onderschrijven, de mensen die een ideaal hebben en volgen, te waarderen. Vooral wanneer blijkt, dat zij ruimte voor zich proberen te vinden in een wereld, die schijnbaar geen plaats meer voor hen heeft. Want zij zoeken naar een mogelijkheid gelukkig en zinvol te leven. Daarom zwaaien zij met hun rode boekjes, allemaal. En daarom moet het ons mogelijk zijn hen tenminste te begrijpen.

U zult misschien zeggen dat begrip niet veel waard is. Natuurlijk, u hebt gelijk. Maar dat komt omdat de mensen altijd weer denken dat je, wanneer je iemand begrijpt, hem ook gelijk moet geven. Dit is niet noodzakelijk. Wel zul je door het begrip dat je voor de ander en zijn wijze van denken en streven hebt, juist en sneller op die ander kunnen reageren. En die wijze van reageren vooral lijkt mij in de wereld van heden zeer belangrijk. De meeste mensen reageren namelijk alleen op een bepaald terrein, maar blijken op andere punten van leven en denken eenvoudig niet of veel te laat te kunnen reageren. Zij zullen daardoor geen invloed kunnen uitoefenen op alle gebeuren dat buiten hun eigen beperkte terrein van belangstelling en reactie uitgaat.

Nu weet eenieder dat er mensen zijn die bijzonder snel plegen te reageren. Wij treffen dergelijke mensen aan onder de top van de tennisspelers en honkballers. Deze mensen zijn in staat elke kleine variatie op bekende patronen snel te zien en daarop nog sneller te reageren. Nu blijkt echter dat deze juistheid van reageren voor hen alleen bestaat onder bepaalde omstandigheden. Een autocoureur bijvoorbeeld zal goed, juist en snel op de baan reageren. Hij kan en mag daar zeer grote risico's nemen. Maar in het gewone verkeer blijkt dezelfde man een groot gevaar voor anderen te vormen. Hij kan eenvoudig niet overschakelen van de condities op de baan naar de condities op de weg. Hij beseft de verandering van omstandigheden niet voldoende en kan daardoor niet juist meer reageren. Wij moeten eerst de verschillen in omstandigheden beseffen. Dan pas kunnen wij juist reageren. Want op de weg is het even belangrijk dat wij beseffen hoe de coureur zal rijden en daarop reageren, als het voor de mensen is dat wij begrijpen hoe zij zullen handelen, wat hun streven is. Dit is van veel groter belang dan een eventueel anderen gelijk geloven.

Een communist vraagt in feite niet van u dat u onmiddellijk communist zult worden. Wel vraagt hij dat u begrijpt dat hij communist is. Maar om dit te kunnen doen moet u enigzins weten wat communisme werkelijk is en verder ook wat dit voor hem als mens betekent. Een provo zal van u heus niet verlangen dat ook u provo wordt. Het zou trouwens een mooi overjarig stelletje worden, zoals wij hier bijeen zijn. Maar of hij dit nu zelf beseft of niet, wel vergt hij van u, dat u voor hem en zijn optreden en denken begrip hebt. Wanneer u hem begrijpt, is hij zelfs bereid te begrijpen dat u uw burgerlijkheid niet geheel terzijde kunt stellen. Maar van een uitwisseling van denkbeelden kan eerst sprake zijn, wanneer hij zelf ook aan het woord kan komen, wanneer er sprake is van een zeker samenspel, enig begrip. Zo gaat het met een katholiek of een protestant, met de revolutionair uit armoede en de dictator, die alles wil beheersen om zijn rijkdom of belangrijkheid te behouden. Wat zij van de wereld vragen is geen onderwerping en aanvaarding zonder meer, maar vragen om een weerwoord, dat gebaseerd is op begrip, een reactie, die niet verwerpt zonder meer, maar allereerst erkent.

Wij kunnen die reactie leren geven. Stel u echter niet voor dat u daardoor kunt voorkomen, dat er een rookbom wordt geworpen. U kunt overigens wel vaak beletten, dat dit op een gevaarlijke of schadelijke wijze zou geschieden. Ik hoorde dat bij de plechtige bruiloft de paarden de provo's hebben overtroffen in het produceren van rook. Misschien blijkt daaruit dat de stomme dieren ook al een politieke overtuiging hebben. Het gaat er dus niet om dat wij door ons begrip en juiste reactie het houden van een demonstratie, het werpen van een rookbom of het gebruiken van geweld, geheel kunnen voorkomen. Hij kunnen echter wel voorkomen, dat die dingen onnodige schade aanrichten.

De wereld is overbevolkt. U heeft weinig ruimte in deze tijden. Maar altijd is er nog meer dan voldoende ruimte op de wereld om ieder mens de mogelijkheid te geven ook als mens te leven. Dat geldt zelfs wanneer eenieder zijn eigen rode boekje heeft. Maar men moet er niet al te veel mee zwaaien en moet vooral eerst zelf leven volgens de regels van het boekje en anderen toestaan volgens hun idealen en regels eerlijk te leven. Dan eerst is samenleven en samenwerken mogelijk.

In de jaren rond 1900 was de algemene strijdkreet: sociale revolutie. Ik meen dat er op het ogenblik daarvan geen sprake meer kan zijn. Eerder is er behoefte aan een grote morele revolutie. Die morele revolutie kan overigens nooit gebaseerd zijn op stellingen, zoals bij sociale omwentelingen. Zelfs de leer van Mao kan geen basis vormen voor een morele omwenteling, die kan alleen rusten op de eerlijke bedoelingen van eenlingen, van enkele mensen. De morele omwenteling kan alleen gebaseerd zijn op enkele mensen die leven, zoals zij eerlijk menen, dat het juist is en dan daarbij hun gang maar moeten gaan. De basis zou mijns inziens moeten zijn: laat alle mensen zichzelf zijn en naar eigen inzicht leven, zolang zij anderen maar niet lastigvallen. Wees ook uzelf trouw, maar tracht de ander te begrijpen binnen zijn kader, binnen zijn milieu.

Broeders en zusters zijn niet mensen die verwantschap blijven gevoelen, omdat zij uit één vader en één moeder zijn geboren. Zij hebben een gedeelde achtergrond, zij kunnen elkander begrijpen. Daarom kunnen zij wel eens onredelijker en harder met elkander vechten dan gewone mensen. Wanneer zij elkander haten, doen zij dit meestal bitterder dan anderen. Wat wij echter de 'familieband' noemen tussen een broer en zus is eerder het vermogen om ondanks alles, met elkaar, jezelf te zijn. Dat klinkt wat vreemd om het zo te stellen, maar wij moeten juist in deze zin naar een wereld streven, waarin alle mensen broeders en zusters zijn: mensen die ondanks hun geschillen, andere aard en bestrevingen met elkander zichzelf kunnen zijn. Dan kun je rustig eens ruzie maken. Maar je hebt één ding, dat boven alles uitgaat en je bindt: het wederkerig begrip, waardoor op den duur alle kleine geschillen kunnen worden opgelost.

In China zwaaien zij met het rode boekje. En binnen enkele dagen zwaaien zij daar ook met geweren. En binnen één en een half jaar zullen zij tegen de buitenwereld proberen te zwaaien met een atoombom. Maar of zij nu tegen de gehele wereld roepen dat alleen Mao de waarheid heeft, er verandert in en buiten het land verder niets, er komt alleen wat meer lijden, wat meer ellende. Laat ons dan maar eens beginnen voor onszelf een evangelium te verkondigen, dat tenminste het voordeel heeft niet te willen binden en anderen geen verplichtingen op te willen leggen.

Laat ons zeggen: Eenieder, die eerlijk tracht zichzelf te zijn, handelt juist. Eenieder, die op zijn wijze God of wat daarvoor doorgaat, probeert te erkennen, heeft het recht dit ook op zijn eigen wijze te doen. Ieder mens heeft recht een beroep op ons te doen. Elk mens heeft er recht op, dat wij t.m. proberen hem te helpen en te begrijpen in zijn eigen waarde. En laat ons dit dan maar samenvatten onder het begrip verdraagzaamheid. Want het rode boekje is een vurig fanaat van onverdraagzaamheid geworden. En toch had het iets anders kunnen zijn. Het evangelie is een tijdlang een fanaat van onverdraagzaamheid geweest en het had eigenlijk een soort regenboog van naastenliefde moeten zijn, die een band zou leggen tussen wereld en hemel. Laat ons een dergelijke fout dan niet maken. Laat ons begrijpende en onszelf zijnde, eerlijk leven.

Dit klinkt eenvoudig en er zullen wel weer mensen zijn die zeggen: het was weer niet veel vandaag. Maar de belangrijke dingen op de wereld zijn eenvoudig. Al die dagen waarover men zoveel drukte pleegt te maken vallen uiteindelijk zo tegen. Het zijn meestal de dingen waarover men niet praat, omdat zij te onbetekenend of te algemeen bekend worden geacht, die werkelijk de moeite waard zijn. En nu zal ik eerst eens zien, wat u op dit alles te zeggen hebt.

Vraag: Als ieder leeft volgens eigen inzicht, waar moeten wij dan naartoe met de agressiviteit, die ieder mens toch enigszins eigen is?

Antwoord: Ik denk zo, dat iemand, die voortdurend eerlijk bezig is zichzelf te zijn en waar te maken, reeds een groot deel van zijn agressiviteit tegenover de wereld verliest. Mits hij van anderen zichzelf mag zijn. Die voerde (? Red.) van de agressiviteit in de wereld komt namelijk voort uit een drang tot zelfverdediging. Zelfs bij kinderen is dit reeds het geval: zij verdedigen niet zozeer zichzelf omdat zij agressief zijn, maar zij willen hun lusten en energie uitleven en zo zij dit niet kunnen op de wijze die zij wensen, worden zij vervelend, driftig, vallen zij aan, vechten zij in ernst enzovoort. En wat de rest van de agressiviteit, dat vierde, betreft, hoeveel problemen zijn er niet in de wereld, die een heel wat agressiever aanpak zouden kunnen verdragen? Neem het probleem van de woningbouw in Nederland nu eens. Het vraagt wat meer agressiviteit van de mensen. Maar indien er daarvan wel sprake zou zijn, dan zouden er misschien wel minder grote verzekeringkantoren komen, maar de mensen zelf zouden eerder op behoorlijke wijze onder dak komen. De lijdzaamheid van de meesten is oorzaak van verkeerde toestanden op dit terrein.

Wat gezonde agressiviteit is zeker vaak noodzakelijk. Er zijn bijvoorbeeld vele landen, die hongerlijden op het ogenblik. Men collecteert daarvoor en vergeet het dan maar. Maar misschien zouden onder de nieuwe omstandigheden vele mensen hun agressie uit kunnen leven door naar die landen toe te gaan om daar met de mensen samen honger te lijden, maar ook het probleem voor die anderen mede op te lossen, zonder daarbij hun eigen methoden en denkwijze aan te tasten, waar dit niet dringend noodzakelijk is. Van die agressiviteit zou men in een wereld, waarin eenieder zichzelf kan zijn, weinig of geen last hebben, denk ik.

Vraag: Wanneer u zegt, dat ieder op zijn eigen wijze zou moeten kunnen leven, zo meen ik dat er heel wat moeilijkheden zouden komen. Volgens mij slaat u de mensen dan te hoog aan.

Antwoord: Ik meen de mensheid behoorlijk hoog aan te mogen slaan. De oorzaak van heel veel ellende in de wereld is volgens mij, dat de doorsnee mens zichzelf te hoog en de mensheid als geheel te laag aanslaat. Ik meen echter, dat wij de mensheid als geheel betrekkelijk hoog mogen aanslaan op het ogenblik, dat de onderlinge haat en strijd van de mensen weggenomen kan worden. Wanneer wij denkbeelden als: "ik heb bezit, als jij het niet hebt, neem je genoeg met wat ik je geef, anders kreppeer je...", maar weg kunnen nemen, zouden volgens mij de mensen in hun samenleving de paradijselijke staat weer dicht kunnen benaderen.

U ziet over het hoofd, dat veel van de ellende op de wereld in wezen voortspruit uit de stelling: ik ben wijzer dan jij. Ik geef gaarne toe, dat dit in sommige gevallen op waarheid kan berusten. Maar indien ik de rechten van de mens zou moeten schrijven, zou ik als één van de eerste artikelen vermelden: "Elke mens heeft er recht op zijn eigen dwaasheden te begaan, elk mens heeft er recht op zelf te ervaren, zelf te leren, waar en wanneer hij dit wil." Indien u stelt dat het dan wel een warboel zal worden, zo neemt u daarbij zonder meer aan dat de wereld dan verder zal blijven zoals zij nu is. Maar dit is onmogelijk. Moreel bijvoorbeeld zit de zaak geheel in het slop. De mensen kunnen emotioneel niet lang meer verwerken dat deze wereld is, zoals zij is. De oplossing daarvan kan zijn dat men geheel amoreel wordt. Wij zien reeds nu een toennemende amoraliteit, die zich misschien reeds sterk uit in de sterke, zij het overdrachtelijke, beleving van misdaden en onjuist gedrag in films en via televisie, maar steeds meer ook zal voeren tot een zelf in de praktijk brengen van het geleerde. Wenst men deze ontwikkeling te voorkomen, dan zal men de mensen in het leven voldoende moeten geven waarin zij zichzelf kunnen uitleven, zodat dergelijke 'breinversuffers' alleen maar gebruikt worden wanneer er werkelijk op het ogenblik niets beters aan de orde is. Zo ver is het nog niet. Ondertussen moeten wij echter leren in eerlijkheid onszelf te zijn en daarmee ook de algemeen geldende moraliteit (met al haar onoprechtheden) overboord te zetten.

Ik ben ervan overtuigd, dat men geen mens kan zijn zonder moreel besef te bezitten. Ik ben er echter ook van overtuigd, dat de zogenaamde algemeen geldende moraal een verkrachting is van het persoonlijk moreel besef van elke mens, die over zich en eigen plaats in de wereld durft nadenken. Ik meen dat de zaak toch veranderen moet. Dat deze omwenteling niet geheel geluidloos en zonder grote verschuivingen zal plaats vinden, is niet te vermijden. Wanneer het regent, is het ook bijna onmogelijk te voorkomen dat een wandelaar in de vrije natuur nat wordt. Een tijd van wanordelijkheden komt er toch. De vraag is alleen maar: kunnen wij daarin

nog zekere vreugde scheppen en er iets beters van maken of zullen wij daaraan ten gronde gaan. Wie wil wegvlugten voor de vernieuwingen die zich onvermijdelijk aankondigen, wordt eenvoudig weggespoeld. Dat is het probleem. De orde, waarvan u spreekt, is in feite reeds lang geen orde meer.

Vraag: Welke Orde? De ODV?

Antwoord: Daarover heb ik het niet. Maar wat de ODV betreft, zou ik willen opmerken dat zij, althans in haar stoffelijke vorm, niet geheel een orde is. Ik zou zelfs op willen merken dat, vooral waar het de verdraagzaamheid betreft, de Orde der Verdraagzamen soms in een staat van onredelijke wanorde verkeert. Door mij werd gedoeld op de wereldorde van heden. Ik heb getracht u een weg te wijzen. Maar voor sommigen onder u is het kennelijk te eenvoudig om het zo maar te begrijpen. Daarom nogmaals: wees jezelf. Leef jezelf. Probeer nooit een ander te leven. Je hebt zelfs het recht jezelf te zijn, wanneer dit ten koste van de vermeende rechten van anderen gaat. En handel je verkeerd, dan krijg je vanzelf de terugslag te verwerken en krijg je zo kostelijke ervaring, die je van anderen toch niet aan wilt nemen.

Vraag: Hoe zal in een dergelijke staat nog recht gesproken kunnen worden? Wat voor de één goed is, is voor de ander kwaad....

Antwoord: Werkelijk recht is er op aarde nog nimmer gesproken. In de nieuwe situatie, die zou ontstaan wanneer eenieder zijn eigen leven zou kunnen leven volgens eigen inzicht, zijn bijna geen wetten meer mogelijk. Maar er zijn natuurlijke wetten. Een natuurlijke wet is daarbij, al lijkt zij wreed, in wezen altijd rechtvaardig. Een menselijke wet is iets wat altijd weer zeer partijdig is. De maatschappij en de mensheid is, al schijnt men dit niet te begrijpen, onderhevig aan natuurlijke wetten. Men tracht in vele gevallen juist de gevolgen die een natuurwet aan bepaalde acties verbindt, weg te moffelen. Men doet dit met wetgeving, leuzen en het scheppen van illusies. Om u van de misleiding een voorbeeld te geven: Nederland leeft in een welvaart. Men is zo welvarend, dat de werkelozen binnenkort wel van welvaart zullen mogen creperen. Daarom zijn wetten noodzakelijk, die de welvaartstaat steeds verder uitbreiden, ook al wordt hierdoor de werkeloosheid in feite steeds groter. Overigens duurt het nog wel enige tijd, ik meen tot rond 1974 voor het voor sommige landen als Nederland werkelijk zover is gekomen. Elders is het nu al zover, maar daarover praat men maar niet, want die zijn onderontwikkeld en moeten dus daarom steun genieten.

In een samenleving moeten recht en orde in zekere mate bestaan. Men kan deze zo ingewikkeld en gespecificeerd maken als maar mogelijk is. Maar men zou zich beter en eenvoudiger kunnen spiegelen aan de wetten in de natuur. Dan zouden de wetten van de samenleving eenvoudig kunnen zijn. Intenties doen niet ter zake, resultaten alleen gelden. Een dergelijke wet zou dan kunnen luiden: "Gij zult niemand schaden. Zo gij een ander schaadt, zult gij deze schade vergoeden of, zo gij dit niet kunt, op gelijke wijze geschaad worden." Verkeersregels zijn dan overbodig. Of je iemand nu aanrijdt door je eigen schuld, of de schuld van een ander, het resultaat is hetzelfde. Je hebt schade aangericht, vergoed deze dus. Ook al houd je niets meer over, ook al moet je in eigen leven geheel opnieuw beginnen.

Vraag: Maar dat is karma?

Antwoord: Dat is de wet van karma. Inderdaad. Maar de wet van karma is een geestelijke wet voor de meesten. Men schijnt niet te begrijpen, dat een dergelijke wet niet alleen hoeft te gelden als band tussen het ene leven en het andere, maar dat zij hier op aarde in feite reeds voortdurend werkzaam is. Men begrijpt niet dat de wet van karma, waarvan men zo geheimzinnig en wijdingsvol pleegt te spreken, niets anders is dan een wet van oorzaak en gevolg, een wet van evenwichtigheid en gelijkblijvende velden. Door 'karma' te zeggen, stel je de gevolgen opeens uit tot in een hiernamaals. Maar karma is, wat de feiten betreft, een wet die ook hier geldt. Daarbij wordt niet gevraagd: wíl je iemand schaden, maar wel: doé je iemand schade. De intentie maakt verschil uit in de beleving van het gevolg. Maar niet in het gevolg zelf.

De meeste mensen, die zich met karma bezighouden denken dat zo men de zaak maar goed bedoelt, er voor het ik geen gevolgen meer kunnen optreden. Misschien zult u daardoor de gevolgen op een meer aangename wijze ondergaan dan wanneer er van opzet sprake was, terwijl bij opzet men het geheel als straf, als onrecht, als iets wreeds zou ondergaan. Maar de

gevolgen blijven. Oorzaak en gevolg is een natuurwet. Wanneer die wet in haar meest eenvoudige vorm gehanteerd zou worden om een maatschappij te regelen, zou die maatschappij schijnbaar veel wanordelijker zijn. Dit geef ik graag toe. Maar zij zou veel rechtvaardiger zijn, de mens meer vrijheid bieden om zichzelf te zijn en onrecht in naam van de gemeenschap vermijden. Want dan zou het geen vraag meer zijn van personen en intenties, maar alleen van situaties.

Vraag: Is dat niet het 'oog om oog, tand om tand', waartegen wij zoveel bezwaar plegen te maken?

Antwoord: Natuurlijk. Maar wij spreken hier niet over naastenliefde of zo, maar over recht. Indien iemand door mij een oog verliest, zo hoef ik nog niet daarvoor mijn oog te verliezen. Dat zou slechts de uiterste consequentie zijn. Maar indien ik voor die ander als het ware zie, hem het gemis van het oog vergoed, dan heb ik mijn oog als het ware symbolisch gegeven en is de zaak in orde. Bovendien heeft een dergelijke wraakoefening nog andere consequenties. Iemand bijt mij, dus bijt ik terug, tand om tand. Maar nu ik de ander heb gebeten, kan hij mij weer bijten enzovoort, ad infinitum. Eigen gedrag, eigen redelijkheid kan echter de reeks steeds weer beëindigen. Dan komt de naastenliefde of het gezond verstand in de plaats van de wet van tand om tand. Heeft u wel eens een paar honden gezien? Zij leven volgens deze wet. Laat je mij met rust, zo laat ik jou met rust, grom jij, ik grom terug. Grom je te hard? Ik zal met mijn blaffen laten zien, dat ik niet bang ben. Blaf je? Dan bijt ik en dan hebben de eigenaars weer dokterskosten.... Mensen zijn ook zo. Wij kunnen nu wel pretenderen dat de mens een hoger, een ander wezen is, maar dat is hij niet. Hij is in principe en volgens zijn instincten bijna net zoals de honden. De mens heeft wel een groter rationeel vermogen dan de hond. Hij zal geestelijk waarschijnlijk betere achtergronden hebben dan de hond. Maar de essentiële reacties blijven gelijk. U zegt nu: omdat je meer bent, mag deze wet niet meer gelden. Ik zeg: omdat je mens bent, geldt die wet voor jou als voor anderen. Maar door je vermogens kun je die wet een andere uitwerking geven.

Vraag: Wat is dan uw antwoord op het grommen?

Antwoord: Dan laat ik even mijn tanden zien. Dat is nodig, want indien ik dit niet doe, loop ik als hond kans een gebit in mijn achterdeel te krijgen. Daarna toon ik echter: ik ben wel niet bang, maar ik trek mij er niets van aan en ga verder. De reactie van de ander is dan: nu ja, goed, het was maar een beleefdheid. De wereld gromt aan alle kanten en ik laat steeds weer mijn tanden zien. Zelfs onze Orde als geheel doet dit. Maar dit is niet alleen maar negatief. Het is geen veroordeling, ook al lezen de mensen het er meestal uit, omdat de positieve dingen die wij zeggen de meesten niet aangenaam aandoen. Toch zeggen wij steeds weer: dát is de weg, dát is de mogelijkheid. En dat gedaan hebbende doen wij, als de hond die zijn tanden heeft laten zien en verwijderden wij ons, desnoods met stijve poten, rustig van het toneel. Wij doen dit om u de kans te geven uzelf een oordeel te vormen. Want wij kunnen wel reageren, wij kunnen het wel zeggen, maar uiteindelijk is het uw eigen zaak om conclusies te trekken.

Vraag: Is dan het toekeren van de andere wang in de plaats gekomen van het oog om oog, tand om tand?

Antwoord: Dit is het christelijke en vaak bijna bovenmenselijke. Indien iemand mij aanvalt en ik doe niets terug, zo is daarmee een grote kans dat daarmee de overlegde aanval ten einde is. Indien ik dus geen strijd wens, moet ik dus als het ware tegen de ander zeggen: nu ja, als je dat plezier doet, sla dan nog maar eens...

Reactie: Maar het is geen passiviteit: hij keerde de andere wang toe....

Spreker: Neen. Het is geen passiviteit. Ik geloof niet dat je ooit werkelijk en geheel passief kunt zijn. Passiviteit is een illusie. Er is een negeren van de stoffelijke agressie van de ander. Kijk maar eens naar katten, vooral in de tuin. Die hebben een code die hier veel van weg heeft. Wanneer katten ruzie hebben met elkaar, dan is er wel eens één, die absoluut geen zin heeft om te vechten. Hij krijgt een klap. Hij wuift terug met een poot, maar slaat niet door. Hij blaast ook niet, maar gromt alleen. Nu slaat de ander een tweede keer, waarop de aangevallene op de rug gaat liggen met 4 poten omhoog. Dit betekent een overgave. U zult zien dat, mits er niet een gevecht aan vooraf ging, de andere kat dit respecteert en niet verder aanvalt. Indien twee katten aan het vechten zijn, zal vaak één van hen om pauze vragen, om enige rust. Hij gaat dus zitten en begint ijverig te wassen. De andere kat zal meestal niet

aanvallen, zolang er nog gewassen wordt. Zodra de poot echter maar even naar beneden komt, gaat het gevecht verder. Iets dergelijks wordt er volgens mij bedoeld met dit "de andere wang toekeren".

Vraag: Is de andere wang toekeren niet ook een 'oog om oog, tand om tand', waarbij de aanval op geestelijk terrein wordt overgebracht?

Antwoord: Ik zou zelfs zeggen: dat is geen tand meer, dat is een geestelijk zwaard, ofwel een vurige kool, die men een ander stooft. U hebt gelijk. Tenzij echter een veelheid van dergelijke aanvallen op geestelijk terrein een reageren onmogelijk maakt kan een dergelijke geestelijke pressie langzaam verwerkt worden. Er zal weer van overlegd handelen sprake kunnen zijn. Bij geweld tegen geweld is een dergelijke beheerstheid niet zo gemakkelijk te winnen. Wij moeten echter daarbij niet vergeten dat vechten op zich niet zo erg is. Het is de onredelijkheid, de ongelijkwaardigheid, die het gevaar vormt. Indien twee mensen met elkander vechten en elkaar ongeveer aan kunnen, eindigen zij het gevecht vaak met gevoelens van respect, die zelfs een soort vriendschap kunnen worden. Is er geen gelijkwaardigheid van strijders, dan zal de overwinning verachting brengen, de nederlaag haat. De andere wang toekeren is dus in feite een soort geestelijke zelfverdediging. Bovendien, men dwingt de ander, zo hij redelijk is, zijn aanval te verklaren en te verdedigen, ook voor zich. Men dwingt dus de niet geheel redeloze tegenstander zich op zichzelf te bezinnen. Waarmede geestelijk dus inderdaad terug is geslagen. Maar ook de ander kan in zich tot andere inzichten komen of het feit van de weerloosheid moeten verwerken. En daarmee komt hij in moeilijkheden. Om een voorbeeld te geven, in Londen demonstreerden jonge mensen door op de rijweg te gaan zitten. Zij verzetten zich niet wanneer de politie hen wegsleepte. Maar als zij de kans hadden gingen zij natuurlijk weer zitten. Verder deden zij niets. Een aantal agenten werden door het hierbij door de politie uiteindelijk gebruikte geweld, waartegen geen verzet bestond, zozeer aangegrepen, dat zij enige tijd later nóg aan een zenuwoverspanning leden. Hier wordt het de andere wang toekeren (men schold niet, verzette zich niet, protesteerde niet) tot een wapen.

Vraag: U sprak over de rode revolutie. Mijn vragen zijn: Komt er hier ook een revolutie? Wanneer breekt die uit? Leven wij op de drempel van een nieuw tijdperk, zoals men wel zegt?

Antwoord: Allereerst de tweede vraag. U leeft reeds in een nieuw tijdperk, daar dit rond 1962 is ingegaan. Menselijk gezien verkeert de wereld op het ogenblik dus in een overgangsfase, die waarschijnlijk tot rond het jaar 2000 zal duren. Op dit moment is er een revolutie over geheel de wereld aan de gang, ook in Nederland. Maar deze revolutie wordt hier nog niet zozeer kenbaar. Het is aan te nemen, dat de revolutionaire tendenzen in Nederland een interne revolutie tot stand zullen brengen zonder excessief geweld en machtsovernames, maar eerst rond 1973. Tot die tijd blijft het borrelen en gisten. Verder kan men aannemen dat (dit geldt voor geheel Europa) rond 1986-87 de communistische invloed zo sterk wordt, dat hierdoor de vormen van staatsbestel, handelsrelaties enzovoorts, beïnvloed zullen worden. De revoluties die voordien ook reeds in Rusland plaatsvonden kunnen zich dan consolideren en zullen vanaf deze tijd in steeds sterkere mate zowel op de menselijke als de maatschappelijke verhoudingen hun stempel gaan drukken. In 2030-40 zal deze periode geheel afgewikkeld zijn. Dan krijgt men te maken met zeer sterke invloeden, zowel uit Afrika als Azië, waardoor een hervormd Europa en eveneens een hervormd en door revoluties zeer verscheurd Amerika zal komen tot een nieuwe vorm van samenwerking. Er ontstaat meer dan een werkelijk nieuwe vorm van wereldeconomie. Hiermede worden volgens mij de eerste schreden gezet in de richting van jaarlijk menselijke vrijheid. De mensen van rond 2100 zullen het op aarde wel goed hebben meen ik, tenzij voordien te veel met atoombommen wordt geknoeid. De mens van dan zal geestelijk, mentaal en materieel rijk zijn aan belevingen en ervaring. Maar ook de tijden voordien zijn vooral geestelijk zeer rijk, daar de mensen zich tijdens dit omwentelingsproces voortdurend zullen moeten aanpassen.

Vraag: Bent u een voorstander van het toekeren van de andere wang?

Antwoord: Ja, maar ik zeg er wel dit bij: de eerste slag is vrij, de tweede slag krijg je cadeau, maar de derde krijg je met interest terug. Dat lijkt mij voor deze tijd het meest juiste systeem.

Vrienden, ik meen, dat wij zo langzaam moeten gaan pauzeren, anders wordt het te gek. Hartelijke dank voor de aandacht en voor het gezellige gesprek. Ik hoop niet te velen onder u

geschokt of verveeld te hebben, beide mogelijkheden bestaan. Een volgende keer is er waarschijnlijk wel weer een onderwerp, dat u allen zal interesseren.
Goedenavond.

DE BESCHOUWING VAN DE INNERLIJKE MENS

Goedenavond, vrienden.

In dit tweede deel komen wij weer terecht bij de esoterie, de beschouwing van het innerlijk wezen van de mens. Het innerlijk wezen van de mens is de meest eigenaardige dooltuin, waarin je ooit kunt dwalen, omdat de mens in zichzelf steeds weer zichzelf ontmoet, maar slechts zelden zichzelf erkent. Ik weet niet wat ik ben. Omdat ik niet weet wat ik ben, zoek ik mijzelf. Maar indien ik mijzelf ontmoet, zo zeg ik: "zie, een vreemdeling". En verbaasd ga ik verder. Dat is de illusie, waaraan wij allen laboreren en die elke poging om tot een besef te komen van eigen werkelijk Ik, een erkenning van hetgeen wij werkelijk zijn, remt, ons tegenhoudt en af doet dwalen naar het rijk van maya, de begoocheling.

Begoocheling is natuurlijk een wat vreemd woord voor wat wij werkelijk achten. Vooral in de innerlijke wereld zou je je toch voorstellen, dat niet zoveel vreemde trucjes van het noodlot ons de waarheid omtrent eigen wezen en kunnen zouden verhullen. Maar wij zijn bang voor onszelf. Eén van de grootste angsten, die een mens wel kent is, naar ik meen, het moeten aanvaarden van zichzelf, zoals hij in feite is. Dat men zichzelf uiteindelijk aanvaarden móet, is niet te vermijden: je moet nu eenmaal met jezelf leren leven. Maar de waarheid omtrent jezelf vrees je, daar je gaarne meent meer of hoger te zijn, meer betekenis te hebben dan je bent of hebt. En wanneer dan blijkt dat het beeld wat je krijgt, daaraan niet beantwoordt, zo meen je al snel: Dat kan ik toch niet zijn? Dit ben ik niet... Dat is het leven, het noodlot, de duivel of iets anders, maar ik niet...

Ik heb getracht mij de innerlijke opgang voor te stellen. Sommigen van ons komen daarmee een aardig eindje weg zoals u weet: zij komen zelfs tot het allerhoogste, tot het bereiken van God toe. Maar als ik eerlijk moet zijn: bij mij is het nog niet zo. Bij mij begint hét altijd weer met een vraagteken. Ik vraag mij af, terwijl ik mijn bestaan bezie, of ik nu werkelijk wel zo besta. Is het werkelijkheid, dat ik zo kan leven en lijden? Is het werkelijkheid, wanneer ik mij verheug wanneer ik vreugden ken? Is het werkelijkheid, dat bestaan van mij, of is het een enkele voortdurende leugen mij verteld door een of andere onbekende verteller, die ik nooit zal kunnen zien?

En is er wel werkelijk een God? Is er wel werkelijk dat Licht, dat in mij ergens zou moeten bestaan, dit wezen, waarvan eenieder mij zegt, dat het zeker bestaat. Is het wel een waarheid? Is er wel een eeuwigheid, een oneindig leven? O, ik weet natuurlijk dat er een leven na de dood is. Ik heb dit aan den lijve ervaren, maar ook dit vergaat uiteindelijk. Men kan mij aantonen, dat daarna weer andere sferen, andere werelden komen. Maar het moet toch ergens ophouden? Ik kan mij geen eindeloosheid voorstellen. In mijn ogen wordt een bestaan, dat eindeloos is, ook zo zinloos. En vanuit dergelijke raadsels en problemen moet ik dan proberen om mijzelf te zijn, mijn ware Ik te vinden... Het wordt zeker moeilijk.

Ik weet wel, dat dit voor u allen anders is. U ziet de dingen misschien veel eenvoudiger dan ik dit doe. U denkt misschien aan de levensboom en ziet het Ik reeds terugkeren als een flard van de Adam Kadmon, zich weer verenigende met de eeuwige mens. Maar als ik mijzelf wil kennen, bewust mijzelf wil zijn, dan is het zo moeilijk de eeuwigheden tot werkelijkheid voor mijzelf te maken. Het blijft mij alles theorie. Ik kan mij in theorie wel verenigen met een God, die ergens deel is van mijn wezen en waarvan ik eens bewust deel uit zal maken. Ik kan mij misschien zelfs indenken, dat er een ogenblik zal komen, waarop er voor mij geen sprake meer zal zijn van tijd en ruimte, doch alleen nog een bestaan zal resten, waarin de oneindige veelheid van ervaring mij voortdurend zal overstelpen en vervullen. Maar het blijft theorie. Ik kan het mij wel voorstellen, dat is een werken met gedachten, een werkelijkheid van de hersenen. Maar ik kan het niet voelen.

Als ik aan mijzelf denk, ben ik een Ik. Ik alleen, geïsoleerd in een wereld, waarin misschien vele anderen kunnen bestaan, waarin een God kan bestaan, maar waarin het zo verduveld moeilijk is om maar voor een enkel ogenblik waarlijk contact te hebben met iets of iemand anders. Toch ligt hier voor mij het noodzakelijke punt van uitgang. Het geïsoleerde Ik, dit in een spiegeldooltuin verdoelde ego, dat zichzelf nog niet eens kent, moet naar buiten treden, moet de werkelijkheid, moet de wereld vinden.

Ik zoek. Ik zoek in mijn werken, in mijn daden. Ik deed dit reeds toen ik nog op aarde leefde. Ik zoek de werkelijkheid te ontmoeten in een experiment misschien, door feiten. Al klinkt het in de oren van velen misschien lelijk, ik wens ook resultaten. Indien ik tot God roep en God antwoordt mij niet, dan probeer ik of de duivel mij misschien antwoord geeft. En als die ook geen antwoord geeft, dan zegt mijn Ik: er is niemand. En als zij er toch zijn, laat ze dan allemaal maar barsten.

Wat heb ik eraan, wanneer zij bestaan en mij geen antwoord geven? Ik zoek iets wat werkelijk is voor mij, iets wat voor mij betekenis heeft. Mijn gehele proces van zelferkenning is in de eerste fase eigenlijk niets anders dan een elimineren van alles wat geen antwoord geeft. Het is niets anders dan een wegdringen van alles, wat voor mij geen blijvende betekenis heeft. Ik zoek geen koortsdroom, die zo dadelijk weer ten einde is en slechts een bittere smaak en wat hunkeringen achter zal laten. Ik heb geen behoefte aan een gestamel in zaligheid, dat zo dadelijk weer wegzinkt, of het niet is geweest, een ogenblik van bestaan, dat verdrinkt in de riolen van een vervuilde herinnering. Daaraan heb ik niets. Ik moet mijzelf vinden. Ik moet iets in mijzelf vinden, wat waarlijk betekenis heeft, al is het maar een gedachte, al is het maar één enkele impuls, één enkel weten.

Ik kan natuurlijk wel als Descartes gaan redeneren en zeggen: "Ik denk, dus besta ik." Ik geloof wel dat ik besta. Ik kan mij niet voorstellen dat ik niet werkelijk besta. Maar wat is dan dat bestaan? Neen. Ik poog aan te tonen dat er iets in mij werkelijk, wezenlijk, onveranderlijk is. En tijdens dit proces ontdekte ik, dat ik als het ware kleine stukjes van mijn wezen kan weg geven. Een gedachte, een enkele daad misschien. Kleine dingen dus. Je telt die dingen eigenlijk niet. Zij lijken onbetekenend in het geheel van het leven. Maar het is, alsof ik daardoor een soort pluïsbol van een paardebloem ben. Kleine zaadjes zweven weg, delen die voor de plant zelf misschien geen belang meer hebben. Maar juist daardoor bloeit rond mij het mij gelijkende, de mogelijkheid tot zelferkenning, op.

Pas daar, waar ik geleefd heb, waar ik een gedachte, een daad heb kunnen geven buiten mij, iets wat doordringt buiten die eeuwige begrenzing van mijn eigen wezen, daar kan ik iets waarlijk van mijzelf vinden. Daar kan ik leven. Ik moet mij een wereld vormen, door haar vanuit mijzelf te vormen. Vanuit mijzelf moet ik tot de wereld spreken. Vaak krijg ik ook uit die wereld geen werkelijk antwoord en klinkt er hoogstens een soort doffe echo. Maar altijd keert er iets tot mij terug. Een flard van een gedachte, een begrip, een kleinste deel van een woord misschien. Er is uit de wereld altijd weer iets wat terugkeert, iets wat ook voor mij en in mij nog zin heeft. Het zijn de flarden, die ik uit de wereld terug kan ontvangen, die voor mij belangrijker zijn dan de gehele tuin van bespiegelingen, waarin je misschien als een soort van in lotushouding gezeten boedda het eigen ik-je zit te bewonderen en te observeren.

Ik bouw mij een wereld. Er is een wereld die door de wisselwerking met het niet geheel gekende buiten mij in mij ontstaat, een wereld die langzaam maar zeker de contouren aan gaat geven van wat ik werkelijk ben. Ik zie mijzelf misschien alleen maar in grove omtrekken, een soort schaduwbeeld. De fijne détails van het eigen ik zal ik ook nu nog niet erkennen. Maar ik weet in ieder geval reeds: dit ben ik wel, dat ben ik niet. Er is een proces van erkenningen aan de gang. Nu kan ik wel gaan zeggen: in wat ik ben, leeft God en in wat buiten mij bestaat leeft God. Ik geloof het allemaal wel. Het kan best waar zijn maar als die God nog niet een reëel, een tastbaar iets voor mij is, kan ik er dan iets mee doen? Ik ben immers machteloos?

Wel kan ik iets anders gaan doen. Ik kan zeggen: "Alles, wat er in mijzelf goed is, alles, waar ik in mijzelf ja tegen durf zeggen, werkelijk, en zonder voorbehoud. Alles, wat ik bevestig in die vreemde wereld buiten mij, alles wat daaruit ook weer terug keert tot mij, is een brokje

Godheid. Misschien is dat niet de Almachtige en Alwetende Godheid, waarover zij mij vertellen. Misschien is het niet het verblindende Licht, waarin ik niet eens kan kijken, waarin ik niets meer kan zien. Maar voor mij is het nog voldoende. Het is een deel van de werkelijkheid. Het is iets, wat ik bevestig, wat ik aanvaard, wat voor mij het positieve, het actieve van mijn wezen weergeeft. Want dit keert tot mij terug en dit vormt voor mij de gestalte, waarin ik mijn God, maar ook mijzelf leer kennen. Dan weet ik dáárdoor misschien eens wie en wat ik ben.

En als ik weet wie ik eigenlijk ben, lijkt het mij niet zo moeilijk meer om verder te gaan. De moeilijkheid is juist, dat je jezelf nog niet kent. Maar weet ik eenmaal wat ik ben, dan zal ik ook beter kunnen begrijpen, wat van het gebeuren en bestaan in mijn leven niet van mij is. Dan zal de wereld met haar werkingen en macht voor mij een juister gestalte krijgen.

Nu vraag ik mij soms af of ik niet wandel door mijn eigen dromen. Dan echter zal ik weten wat ik zelf ben en wat er als een onveranderlijke werkelijkheid buiten mij bestaat, of wat er als een eeuwige flux van een onbekende kracht rond mij tolt aan losgebroken krachten, die ik ken als tijd. Dan zal ik weten. Door dit weten zal ik ook beseffen wat en waar ik ben.

Ik zal beseffen, wat ik beteken voor dat andere. Dan, maar ook eerst dan, meen ik dat ik zal kunnen spreken tot die onbekende Godheid en een antwoord krijgen. Dan zal de wereld mij geen antwoord meer kunnen weigeren. Dan is er contact met alle werkelijkheid.

Voor mij is esoterie niet alleen maar het bestijgen van de trap der filosofen, geduldig en vroom, maar eerder een jezelf vinden en zozeer jezelf leren kennen, dat je alles buiten je eindelijk tot een reëel antwoord kunt dwingen. Dan krijg je, naar ik meen, een antwoord, dat niet alleen maar voor vandaag gelden zal, maar een antwoord, dat tijdloos is. Zodra dit onbeperkte antwoord in mij weerklinkt, weet ik dat ik bereikt heb.

En dan wil ik spreken van een esoterische bewustwording. Dan wil ik spreken van innerlijke opgang. U hebt vaak anders horen spreken hierover, dat weet ik. Ik gaf u mijn pad, mijn weg. Want wanneer je altijd maar gebaande paden blijft gaan, is er volgens mij het gevaar dat je jezelf ook steeds weer blijft bedreigen. Is het zo? Voor heden is het mijn laatste vraag. Want omdat ik worstel om bewust te worden, bestaat de wereld voor mij uit vragen.

En nu het schone woord.

In grotten en kelders
in helse gewelven
schuilt radioactieve dood
verborgen door mensen.

Zij kennen de grenzen niet meer van het leven
zij dromen nog slechts van macht
en hun nood is zo groot
dat zij voor macht de mensheid willen doden.

Eens komt een grotere kracht
kracht, die macht kan breken
en nieuwe krachten, energie de mensen geeft om niet
en mensen leert om zelfs een bom te breken.
Dan pas, van angst en vrees bevrijd
waar machtswellust in energie en krachten in verdronk, en
waar ik-bewustzijn, dat meer wil verbrengen voor zich
in 'n oceaan van krachten is verzonken
als Atlantis onder de oceaan,
dan komt de mens in eigen recht
en leert uit eigen recht, te weten:
Mijn God in mij is kracht.
Mijn God is mij mijn recht en taak,
als godmens zal ik leven.

Want waarlijk, uit het Al is ons een bron gegeven
die eens - men zal niet weten hoe en weet nog niet wannéér -
de mensen tonen zal:
gij zijt niet slechts een mens, maar meer.

Vortex naar oneindigheid. Veelheid van vorm. Verscheidenheid in één geopenbaard. Een
kracht. Een wezen, een macht en toch diversiteit.

Gij zijt. Mens zijt gij. Gij zijt. God zijt gij. Gij zijt God, mens, kracht, bron in al te samen.
Gij zijt het woord, dat is de Naam in het begin geschreven.
Gij zijt het einde van al leven, omdat de werkelijkheid van God in u geopenbaard, bestaat...
Dat is de werkelijkheid.

Slagzin: Wanneer ik mij sterker voel, zo moet dit zijn om meer te doen voor anderen en meer
te zijn voor mijzelf.

Goedenavond.
(verkort)
d.d. 13 januari 1967